

ANTONI GELONCH

CAMUS

VS.

SARTRE

Entre la llibertat i la justícia

V I E N A
E D I C I O N S

ÍNDIX

Agraïments	9
1. Introducció	11
2. El jove Camus	15
3. El jove Sartre	37
4. Resistència: de l'andante a l'allegro	55
5. Existencial <i>vs.</i> existencialista	77
6. Revolta <i>vs.</i> revolució	117
7. Bifurcacions	147
8. Bifurcacions algerianes	187
9. Llibertat o justícia?	205
10. Debatre o el coratge del matís	229
Notes	241

1. INTRODUCCIÓ

Quan vaig tornar d'una estada llarga a l'estranger, on vaig tenir voluntàriament poc contacte amb la realitat catalana del dia a dia, una cosa que em va sobtar va ser la rudesia del debat, tot i que em sembla més adequat parlar de l'absència de debat, si més no segons les regles que semblen admeses per tal que pugui donar fruits i es desenvolupi dins uns paràmetres de coherència, escolta i formes.

Aquesta sorpresa inicial, potser una mica naïf per part meua, em va fer reflexionar sobre la importància i la substància de dos verbs que impliquen accions imprescindibles en un debat. Em refereixo, en concret, als verbs *raonar* i *enraonar*, que implicarien accions successives. *Raonar* implica fer ús de la raó i discórrer donant les raons que expliquen o justifiquen quelcom, mentre que *enraonar* significa parlar i discutir i examinar un tema determinat en una conversa.

Per a enraonar, és millor haver raonat abans. Aquesta successió dels verbs considero que és un dels encerts més grans de la nostra llengua. Malament rai si s'enraona sense raonar, o havent-ho fet de manera insuficient. Aquí hi ha la font d'alguns dels nostres mals col·lectius: quan la llengua va més ràpida que el cervell. Abans d'enraonar és bo raonar tot escoltant, rumiant i callant. És cert, però, que aquestes posicions tan reflexives no són sempre possibles, però hauríem de mirar de tenir-hi.

Aquesta incapacitat per a un debat assossegat, reflexiu, ponderat i basat en raons no és, ni de bon tros, exclusiva dels catalans. No he estat mai partidari dels autocàstigs i, d'altra banda, viatjant veus que el debat tal com el referia abans és car de veure. Ara, això tampoc no vol dir que no haguem de millorar en aquest àmbit ni puguem fer-ho, com en tants d'altres. Ni autoflagel·lació ni autocomplaença. Les dues actituds em semblen immadures en una societat que s'estima i que estima el

progrés, entès com a millora de les condicions de vida, i no només de les materials.

Aquesta constatació de l'absència o de dificultat de debat a casa nostra em va portar a reflexionar sobre quines podien ser les causes d'aquesta situació.

A les que són corrents en les nostres societats occidentals (la premsa, la voluntat d'imposar-se, la necessitat de presència instantània a les xarxes socials, la voluntat de diferenciació, el foment de la imatge de guanyador, la valoració pública de l'estridentia o de l'atzagaiada, la necessitat de reconeixement, etc.), en el cas català potser hi podíem afegir el fet que mai no hem estat educats per al tipus de debat que he assenyalat i que, en aquest sentit, patim uns dèficits històrics que, certament, no ens situen en bona posició.

Són a aquests dèficits històrics, i a les llacunes que han deixat en el nostre ésser col·lectiu, als que vaig voler dedicar un temps de reflexió i un temps d'escriptura. Fruit d'aquesta reflexió foren els llibres *Luter*¹ i *Napoleó, la Revolució i els catalans*,² que han tingut, afortunadament, una bona acollida.

A *Luter* examinava què va representar la Reforma i què va representar que la Reforma no arribés a casa nostra. Des d'un punt de vista general, la Reforma va dividir Europa, a grans trets, en un nord protestant i en un sud catòlic, amb guerres de religió, posicionaments dels poders i lluites de consciència i exilis personals i col·lectius, dolorosos i premonitors.

Aquest debat, aquesta necessitat de posicionament que va sacsejar Europa, no va arribar a casa nostra, per les diverses raons que analitzo al llibre, però que en qualsevol cas van comportar que la reflexió sobre la relació amb la divinitat i amb els principis d'organització i els fonaments de l'activitat eclesial quedés postergada. Aquesta reflexió, si s'ha fet, ha estat individual, i, en cap cas, no ha tingut una plasmació col·lectiva. És un dels debats que com a societat no hem fet. Algú va decidir per nosaltres que no convenia fer-lo. I fins avui.

A *Napoleó, la Revolució i els catalans* vaig voler estudiar com havíem rebut les idees de la Il·lustració, de «les Lumières», i per què la societat

catalana de l'època, majoritàriament, havia rebutjat aquestes idees i la voluntat d'imposar-les per part de les tropes i els funcionaris napoleònics. Mentre que, esquemàticament, Europa havia decidit avançar per la via revolucionària cap al final de l'Antic Règim, representat per les monarquies absolutistes i les seves corts d'interessos, a Catalunya vàrem haver de tastar el retorn de l'absolutisme.

Evidentment, hi ha causes molt concretes i multidireccionals que expliquen aquesta reacció. A ningú li agrada que li portin la llibertat amb les armes ni que ocupin la seva terra i vulguin ocupar el seu esperit, encara que sigui en nom d'una llibertat utòpica i administrada. Les tropes napoleòniques tastaren a Catalunya la mateixa medicina que s'administraria dos segles més tard a les tropes de la coalició internacional a l'Iraq. No n'aprenem. La llibertat es guanya, però no s'imposa.

Sigui com sigui, el debat sobre com posar fi a l'Antic Règim tampoc no l'hem fet, perquè no el vàrem poder fer quan tocava i després potser ens ha fet mandra. El fet és que encara tenim governant-nos principis i institucions de l'Antic Règim, cosa que ens fa bastant singulars en el conjunt d'Europa.

La Revolució Francesa va acabar significat la divisió d'Europa entre societats tolerants, liberals i obertes i societats tancades, intolerants i reaccionàries. El conjunt d'Espanya s'ha d'incloure, malauradament, en aquest segon estil de societats i, per tant, els catalans del Principat en patim les conseqüències.

I per acabar aquestes reflexions, voldria ara centrar-me a plasmar el debat que va tenir lloc entre els anys quaranta i seixanta del segle XX, al voltant de l'existencialisme i de la guerra freda, i exemplificat en les figures d'Albert Camus i de Jean-Paul Sartre.

És un debat que acabaria forjant una esquerra dogmàtica i totalitària i una esquerra barrejada de socialdemocràcia i aires llibertaris, i dividint l'esquerra de l'Europa occidental amb un grau de vehemència i de menyspreu mutu considerable.

Aquest debat tampoc no el vàrem poder fer, ni quasi seguir, al nostre país. Evidentment, sota la dictadura del general Franco era impen-

sable que aquell règim, basat en la sang i l'extermini, pogués tolerar que els seus súbdits estiguessin al cas d'aquelles reflexions i escrits que apassionaven els europeus lliures. Un altre cop a la història, i en van..., l'ortodòxia més extrema s'imposava a qualsevol possibilitat d'heterodòxia. L'etern drama que travessa la història d'Espanya.

Vet aquí com amb aquest llibre acabaré la trilogia que m'havia proposat. M'havia proposat buscar les arrels de la nostra dificultat per al debat en tres moments històrics, en tres moments frontissa de la nostra civilització occidental. La Reforma, la Revolució Francesa i la pugna Camus-Sartre són per a mi els tres moments en què no hi vàrem ser, els tres moments en què vàrem perdre el tren per ser una societat de les de «nord enllà, on diuen que la gent és neta i noble, culta, rica, lliure, desvetllada i feliç», tal com escrivia el poeta Salvador Espriu.³

Però com ell, «no he de seguir mai el meu somni i em quedaré aquí fins a la mort. Car soc també molt covard i salvatge i estimo a més amb un desesperat dolor aquesta meva pobra, bruta, trista, dissortada pàtria».

He escrit aquesta trilogia per intentar sortir de la pobresa, de la brutor, de la tristesa i de la dissort, perquè crec fermament que refent aquests debats, coneixent-los i activant-los podem tendir a ser unes persones i una societat més netes, més nobles, més cultes, més riques, més lliures, més desvetllades i més felices.

No hem tingut, certament, la sort històrica de cara, però això ja no ho podem refer; allò que sí que podem escriure és el nostre futur. I conèixer el nostre passat i omplir de contingut tot allò que no vàrem poder fer quan tocava han de ser un estímul per escriure un futur ple i ric. Un futur on raonar i enraonar siguin consecutius, lliures, ponderats i agosarats.

Us desitjo una bona lectura, i uns bons debats! Els debats que tenim pendants i que hem de fer!